

■ 2 § ■

”Säätiön tarkoituksena on oikeusneuvos Kaarle Oskari Laitisen ja hänen vaimonsa Olga Laitisen testamentin mukaisesti tukea suomalaisen oikeustieteellisen sivistyksen kehittämistä ja syventämistä.

Tarkoitustaan säätiö toteuttaa avustamalla suomenkielisen ja poikkeustapauksessa myös muunkielisen oikeustieteellisen kirjallisuuden julkaisemista, tukemalla lahjakkaiden lakimiesten opiskelua sekä muilla tarkoitustaan edistävillä toimenpiteillä.”

OLGA JA
KAARLE OSKARI
LAITISEN
SÄÄTIÖ

■
SÄÄTIÖN PERUSTAJAT
JA HALLINNOINTI

SISÄLLYS

KAARLE OSKAR LAITINEN

OLGA JA KAARLE OSKAR LAITINEN – MUISTELMIA JA ELÄMÄNVAIHEITA

KAARLE OSKAR LAITISEN LAPSUUS JA KOULUVUODET
OPISKELU YLIOPISTOSSA
PERHEEN PÄÄMIEHEKSI JA HUOLTAJAKSI
ENSIMMÄISET VUODET LAKIMIEHENÄ JA ASIANAJAJANA
LIIKETOIMINTA TAMPEREELLA
MUUTTO RAHOLAAN
OLGA VILHELMIINA VILKMAN
PANKINJOHTAJANA
AVIOLIITTO JA YHTEISELÄMÄÄ RAHOLASSA
RAHOLASTA LUOPUMINEN JA MUUTTO HELSINKIIN
VIRKAMIEHENÄ JA TUOMARINA HELSINGISSÄ
ELÄMÄNVAIHEITA HELSINGISSÄ

OLGA JA KAARLE OSKARI LAITISEN SÄÄTIÖN PERUSTAMINEN JA TOIMINTA

SÄÄTIÖN ALKUVAIHEET
SÄÄTIÖN TOIMINTA
SÄÄTIÖN JAKAMAN TUEN MÄÄRÄT 1977–2004
SÄÄTIÖN HALLINTO 1961–2004
SÄÄTIÖN SÄÄNNÖT

Kaarle Oskar Laitinen

(säädekirjassa käytetään nimeä Oskari)

* 26.3.1886

† 8.8.1955

Vanhemmat

talollinen Johan Oskar Laitinen (1857–1910) ja Hilma Johanna Lindén (1861–1942)

Ylioppilastutkinto

Hämeenlinnan klassillinen lyseo 20.5.1905

Tutkinnot ja auskultointi

Molempien oikeuksien kandidaatti 7.4.1910

Hovioikeuden auskultantti Viipurin hovioikeus 11.4.1910, Turun hovioikeus 5.9.1910

Varatuomari 29.5.1914

Virat ja muut toimet

Valtiokonttorin notaari 24.1.1911

Tyrvään piirin nimismies 4.11.1911–24.12.1912

Asianajaja Tampereella 1913–1931

Tampereen maistraatin oikeusneuvosmies ja julkinen notaari 29.6.1916–6.2.1917

Etelä-Suomen pankki Oy:n Tampereen konttorin johtaja 1924–1927

Lainvalmistelukunnan nuorempi jäsen 8.10.1931 ja vanhempi jäsen 1.5.1936

Oikeusministeriön lainsäädäntö- ja oikeushallinto-osaston esittelijäneuvos ja kansliapäällikkö 22.10.1937

Oikeusneuvos 29.1.1945–20.6.1954

Luottamustoimet

Tampereen kaupunginvaltuuston jäsen 1917

Pohjois-Pirkkalan kunnanvaltuuston jäsen 1929–1931

Kunniamerkit

SVR, VR 2, VR 3

Puoliso

6.1.1927 Olga Vilhelmina Vilkman, talonomistaja Alex Vilkmanin ja Alina Wilhelmina Niemen tytär Ylöjärveltä (s. 28.2.1900, k. 8.1.1976)

OLGA JA KAARLE OSKAR LAITINEN – MUISTELMIA JA ELÄMÄNVAIHEITA

Professori Heino Laitisen ja oikeuskansleri Olavi Hongan alkuperäisteksteistä toimittaneet OTT Sakari Laukkanen ja FM Pipsa Kostamo

KAARLE OSKAR LAITISEN LAPSUUS JA KOULUVUODET

Kaarle Oskar Laitinen eli Kalle, jolla nimellä hänet tunnettiin sukulaisten ja tuttavien piirissä, syntyi Pirkkalan pitäjän Tyrkkölän kylän Räikän talossa 26. päivänä maaliskuuta 1886. Talo oli alkujaan isohko rustitila, johon kuului arvokkaita koskiosuuksia Nokianvirtaan kuuluvasta Emäkoskesta. Kallen isän ostaessa tilan se oli varsin huonossa kunnossa ja perheen elämä oli niukkaa. Kalle oli neljänneksi vanhin kaikkiaan 15 lapsen sisarussarjasta. Kolme lapsista kuoli kuitenkin varhaislapsuudessa ja yksi aikuisiän kynnyksellä.

Kalle aloitti koulunkäyntinsä Sankalan kylän kansakoulussa, joka oli toisella puolella Pyhäjärveä. Koulumatka oli noin kolme kilometriä ja osittain vesitietä. Maaseudulla tällaiset koulumatkat olivat siihen aikaan tavallisia. Koulussa Kalle oli hiljainen ja ujo. Hän ei ottanut osaa tovereiden rajuihin leikkeihin, minkä vuoksi nämä ivasivat tätä kalpeata ja laihaa ensiluokkalaista, jonka kotikutoinen vaateparsa herätti kiusallista huomiota. Opettaja Hietala, joka oli opettanut Kallen kahta vanhempaa sisarusta,

huomasi kuitenkin uuden tulokkaan kyvyt, ja tämän kokeneen opettajan suojeluksessa koulunkäynti sujui hyvin.

Äiti oli vastoin isän tahtoa pannut perheen vanhimman pojan, Laurin Hämeenlinnan Lyseoon. Uskonnollinen äiti tahtoi Laurista ehdottomasti pappia. Kallesta, hyvästä kansakouluoppilaasta, äiti toivoi Lauri-veljen seuraajaa. Perheen huonosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta äiti sai tahtonsa läpi ja Kalle tuli Hämeenlinnan Lyseon ensimmäisen luokan oppilaaksi 1898.

Äidillä oli Hämeenlinnassa kaukaisia sukulaisia, joiden luokse vanhin veli Lauri oli sijoitettu täysihoitoon ja Kallekin asui ensin heidän luonaan. Myöhemmin Kalle sai täysihoitopaikan kauppias Feliks Skogsterin perheessä. Skogsterien talosta tuli Kallelle koti koko koulunkäynnin ajaksi ja Kallesta tuli tämän ystävällisen perheen miltei täysi-valtainen jäsen. Täysihoidon korvaukseksi Kalle antoi opetusta Skogsterin perheen lapsille ja valvoi heidän koulutehtäviensä suorittamista. Lisäksi Kalle teki töitä Skogsterin kaupassa. Kauppialla oli ”ruuti-kauppa”, joka avattiin aamulla aikaisin, kun maalaiset tulivat sinne täydentämään metsästystarvikkeitaan. Kalle hoiti usein tämän aamuvuoron ennen kouluunmenoaan.

Kallen päivät venyivät pitkiksi. Usein hän pääsi vasta illan viimeisillä tunteilla

tekemään omia koulutehtäviään. Monesti aamuisin hän heräsi istualleen nukahtaneena lukupöytänsä äärestä. Mutta Kallea oli kuitenkin onnistanut mainiosti. Hän oli saanut hyvän koulukodin eikä hänen tarvinnut rasittaa kotiaan täysihoitomaksuilla eikä muillakaan koulumenoilla. Kalle muistelikin aina suurella kiitollisuudella Skogsterin perheen jäseniä ja myöhemmin Tampereella käydessään usein poikkesi tervehtimään heitä.

Koulunkäynti sujui hyvin. Kalle oli yleensä luokkansa paras oppilas. Erityisesti hän harrasti äidinkieltä ja ainekirjoitusta. Aineiden arvosanana hänellä oli säännöllisesti 10. Myös matematiikka sopi hyvin Kallen täsmälliselle ja loogiselle ajattelutavalle, mutta kieletkään eivät tuottaneet hänelle vaikeuksia.

Normaalilyseo siirrettiin Hämeenlinnasta Helsinkiin 1887. Hämeenlinnan Lyseoon jäi Normaalilyseon opettajia, jotka olivat kotiutuneet Hämeenlinnaan ja siirtyivät Lyseon opettajiksi. Normaalilyseon hyvät perinteet näkyivät muutenkin Hämeenlinnan Lyseon opettajissa, sillä monet heistä olivat Normaalilyseon entisiä oppilaita. Näin Kallen opettajat olivat kokeneita ja ammatissaan taitavia. Erityisesti Kalle muisteli kunnioituksella silloista Lyseon rehtoria ja historian opettajaa tohtori Kaarle Lindeqvistiä, joka oli tiukka koulunjohtaja, mutta samalla poikien hyvä ja ymmärtävä ystävä. Venäjänkielen lehtori E. Palander taas opetti leppoisasti venäjää, mikä tuohon ”helmi-kuun manifestin” aikaan ei ollut kiitollinen

tehtävä. H. Hårdh oli innostava ja taitava matematiikan opettaja. Ruotsinkielen kollega W. Sippel sai hämäläispojatkkin uutteralla opetuksellaan ääntämään kunnolla ruotsin kieltä. Yleensä Kalle muisteli suurella kunnioituksella kaikkia opettajiaan.

Hämeenlinna oli pieni koulukaupunki ja sen ympäristön maalaispitäjistä tulleet ”Lyseon pojat” joutuivat siksi sangen paljon seurustelemaan keskenään. He muodostivat ikään kuin suuren perheen tässä neljäntuhannen asukkaan kaupungissa. Sen tähden koulutoveruus oli tavallista läheisempää ja kestävämpää. Erityisen läheinen ystävä Kallelle oli Niilo Toivonen, josta tuli myöhemmin Helsingin yliopiston orgaanisen kemian professori. Hän oli syntynyt Hämeenlinnassa mutta asui kouluaikana Tyrvällä, jossa Kalle kävi häntä usein tapaamassa. Varsinkin Helsingissä nämä luokkatoverit seurustelivat keskenään vilkkaasti. Toivonen oli hiljainen ja vaatimaton tiedemies. Hän oli mieltynyt Kalleen jo koulupoikana, ja Kalle puolestaan kunnioitti Toivosta etevänä tiedemiehenä ja hyvänä, henkeväänä ihmisenä. Vielä Kallen viimeisinä elinvuosina he viettivät yhteisiä, rattoisia iltoja entisiä kouluaitoja muistellen.

Lakimieheksi valmistuneista Kallen luokkatovereista oikeusneuvos J. O. Laurila ja laamanni Eemeli Sulamaa olivat Kallen hyviä ystäviä ja vierailivat usein hänen kodissaan Raholassa ja Helsingissä. Eläinlääketieteen tohtori Ilmari Saarni ja maanmittausinsinööri Leonard Sara kuuluivat myös tähän läheiseen ystäväpiiriin ja olivat

monesti mukana niillä automatkoilla, joita Kalle teki Raholasta ympäri Suomea. Myös luokan ”ammattihiihtäjät”, varatuomari Juho Kivikoskinen ja rakennusinsinööri Jaakko Packalén, jotka olivat kouluaikana keränneet palkintoja maakunnassa järjestetyissä hiihtokilpailuissa, vierailivat usein Helsingissä Kallen luona.

Perheen taloudellisen pulan vuoksi Kallelle tuli kiire suorittaa loppuun kouluopintonsa. Hän luki uutterasti kesäajan 1904, suoritti syksyllä seitsemännen luokan vaatimukset ja tuli syksyllä kahdeksannen luokan oppilaaksi. Viimeinen luokka tuotti Kallelle hieman vaikeuksia. Hän ei ainakaan saanut pettymyksekseen luokan parhaita arvosanoja ylioppilaskirjoituksissa. Laudatur-ylioppilaaksi hän kuitenkin pääsi keväällä 1905 ja niin oli ensimmäinen tavoite saavutettu.

OPISKELU YLIOPISTOSSA

Kalle päätti ryhtyä opiskelemaan lakia. Alan valinta ei miellyttänyt äitiä, sillä hän olisi halunnut tästäkin pojastaan pappia. Isä ei sekaantunut Kallen uranvalintaan. Kallen ilmoittaessa, että hän aikoo tuomariksi, isä alakuloisena lausahti: ”Vai niin, ehkä tuomarikin voi olla ihminen.” Lausahdus kuvasi isän pettymystä aikaisemmin takuusioiden vuoksi käymänsä oikeudenkäynteihin.

Kalle kirjoittautui Helsingin yliopiston lainopilliseen tiedekuntaan ja Hämäläis-Osakuntaan. Helsingin ylioppilaselämää hallitsi silloin aktivistiliike, joka oli suunnattu tsarinhallituksen sortotoimenpiteitä

vastaan. Kallekin liittyi aktivisteihin ja oli innokkaasti mukana niissä kiivaissa poliittisissa keskusteluissa, joiden näyttämöinä osakunnat olivat. Kesällä ylioppilaat kulkivat maaseudulla pitämässä isänmaallisia puheita ja nostattamassa kansaa tsarinhallitusta vastaan. Kallekin oli kotipitäjässään Liedossa tällaisella ”herätysmatkalla”. Silloinen ylioppilas Kivikoskinen, joka oli Kallen matkatoverina, kertoi, että Kallen puhe oli sängen syvämielinen ja korkealentoinen esitelmä isänmaan kohtaloista. Kuulijakunta, joka kuumana kesäpäivänä oli ahtautunut tyhjiin latoihin, ei jaksanut puhetta seurata, vaan yleinen kuorsaus säästi sitä. Aktivistitoimintansa vuoksi Kalle joutui määrääjäksi erotetuksi yliopistosta 60 muun ylioppilaan joukossa.

Ylioppilaselämässä vallitsi 1900-luvun alussa puritaaninen henki. Osakunnat olivat aatteellisten tilaisuuksien pitopaikkoina. Tanssiminen ja muut kevyet ajanvietteet katsottiin ylioppilaille ala-arvoisiksi; tanssipaiikat kuuluivat rahvaalle ja ravintolat vanhoille herroille. Kalle hautautui opintoihinsa ja suoritti tutkintonsa reippaasti. Vain aktivistipuuhat saivat hänet ulos lukukammiostaan.

PERHEEN PÄÄMIEHEKSI JA HUOLTAJAKSI

Liedon pitäjän Prännikkälän kylän Jaakola eli Isotalo, johon Laitisen perhe vuonna 1906 muutti, oli ostettu vanhimman sisikon Lempin nimiin. Lempin mentyä 1907

naimisiin hän halusi päästä talon virallisesta omistuksesta sekä siihen liittyvästä velvoitteesta pitää huolta perheen toimeentulosta. Lauri oli seuraavaksi vanhin sisaruksista. Pappina hän ei kuitenkaan halunnut sekaantua tällaiseen ”maalliseen asiaan”. Velvollisuudentuntoisena Kalle otti silloin talon nimiinsä. Vaikka talon omistukseen ei enää liittynytään velvoitetta perheen toimeentulosta huolehtimisesta, tiesi Kalle hyvin, mihin hankaluuksiin talon omistaminen hänet tulisi viemään. Isotalo joutui Kallen omistukseen miltei heti hänen täysi-ikäiseksi tultuaan 1907. Pari vuotta myöhemmin Kallen isä sairastui vakavasti. Kalle ymmärsi mitä oli tulossa ja ryhtyi heti tarmokkaasti toimiin. Liedon tila myytiin ja Kalle osti Tampereelta asuintalon, jonka ostohinnan hän suoritti osaksi tilasta saadulla myyntihinnalla ja suurimmaksi osaksi pankkilainalla.

Kallen isä kuoli 6. elokuuta 1910. Isän hautajaisissa Liedon kirkkomaalla vasta valmistunut, 24-vuotias molempien oikeuksien kandidaatti Kaarle Laitinen seisoi saattojoukon sivulla ja katseli miettiväisenä haudan äärellä olevaa sisarusparveaan. Siinä oli viisi alaikäistä lasta, kolme aikuisuuden kynnyksellä olevaa, jotka etsivät ansiotointa, vanhin sisar, joka oli naimisissa syrjäpitäjän kansakoulunopettajan kanssa, sekä kappalainen, joka oli vaikeasti velkaantunut. Kallella itsellään oli opintovelat maksettavana. Kalle oli unelmoinut virkamiesurasta, mutta virkamiehenä hän ei moniin vuosiin saavut-

taisi sellaisia tuloja, että voisi koko joukolle saada edes välttävän toimeentulon.

ENSIMMÄISET VUODET LAKIMIEHENÄ JA ASIANAJAJANA

Valmistuttuaan Kalle oli muutaman kuu-kauden ajan Valtiokonttorin notaarina v. 1911. Siellä sattui tapaus, joka hyvin kuvaa Kallen luonnetta ja josta Kalle myöhemmin mielellään kertoi. Virastossa oli joku tehnyt asiakirjaan virheen, jota viraston silloinen ylitirehtööri J. K. Paasikivi luuli Kallen tekemäksi. Kalle kutsuttiin esimiehen virkahuoneeseen ja kiivastumisestaan tunnettu Paasikivi moitti Kallea muitta mutkitta heti aasiksi ja muilla vähemmän mairittelevilla haukkumasanoilla. Moiteryöpyyn jälkeen kiivas esimies komensi syntipukin poistumaan ja kumartaen Kalle siirtyikin rauhallisemmille vesille. Seuraavana päivänä Kalle taas kutsuttiin esimiehen huoneeseen ja Paasikivi heilutellen asiakirjaa kädessään sanoi Kallelle: ”Ettehän te tätä kirjoittaneetkaan! Miksette sitä sanonut?” Hiljaisella äänellä Kalle vastasi: ”Ei minulta sitä kysyttykään.” Paasikivi osoitti tämän jälkeen selvää myötämielisyyttä Kallea kohtaan.

Kalle muutti kuitenkin Tampereelle, jonne perhekin oli kotiutunut. Siellä hän tutustui nuoreen asianajajaan Hannu Peltoseen, joka oli perustanut asianajotoimiston ja hoiteli sitä vanhemman veljensä senaattori Johannes Peltosen tuella ja avustuksella menestyksellisesti. Kalle pääsi

avustajaksi toimistoon ja vaikka hän vuosina 1911–1912 toimi Tyrvään piirin nimismiehenä, oli hän yhteydessä toimiston kanssa ja hoiteli piirissään sen asioita virkansa ohessa. Nimismiesaikanaan Kalle istui myöskin käräjät ja sai varatuomarin arvon 1914.

Kallen varsinainen asianajajaura alkoi v. 1913, kun hän tuli osakkaaksi Peltosen asianajotoimistoon. Hannu Peltonen oli Kallea vähän vanhempi ja kotoisin Vesilahdelta. Kumppanukset olivat siis molemmat Pyhäjärven poikia. Hannu Peltonen oli uuttera ja kykenevä lakimies, joka oli hankkinut toimistolleen hyvän maineen. Hannun ja Kallen yhteistyöllä ylläpidettiin toimiston korkeaa tasoa ja toimiston hoidettavana oli huomattavia oikeusjuttuja. Käräjämatoja oli ympäri Suomea. Kerran ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä Kallen asianajomatoja ulottui Suomen ulkopuolelle Ukrainan Kiovaan asti.

Käräjämatoja kotimaassa tehtiin tuolloin junalla ja hevoskyydillä. Hevosmatkat olivat aikaa vieviä ja vaivalloisia. Käräjälläkävijä sai usein istua talvipakkasessakin vuorokausia reessä ja yöpyä välillä epämukavissa majataloissa. Käräjätaloissa jutun käsittelyn odotus kesti vuorokausiakin. Ajan kuluttaminen tuli käräjillä käyväälle asianajajalle usein pulmalliseksi ja alkoholia käytettiin sen vuoksi helposti ajanvietteeksi. Usein asianajajat joutuivatkin epäedulliseen maineeseen tämän takia. Kalle vältti pitkiä käräjämatoja eikä periaatteen vuoksi käyttänyt alkoholia käräjätaloissa.

Oikeusjutuista Kalle muisteli usein Kokemäenjoen koskien riitajuttuja, joita käytiin teollisuuden ja talonpoikien välillä. Kalle oli teollisuuden edustaja ja talonpoikien asianajajana oli Suomen koskiasian erikoistuntija, Risto Ryti. Ryti kertoi, kuinka hän ja Kalle kävivät hyvin kiivaita väittelyitä koskiasioista käräjillä. ”Kun minä olin talonpoikien asian puolustaja, minä tavallisesti voitin”, väitti Ryti. Alkiolaisuus oli silloin nimittäin voimassaan. Käräjätuvan ulkopuolella Ryti ja Kalle olivat hyviä ystäviä.

Kalle oli puolustusasianajajana huomiota herättäneissä syytejutuissa, kuten varatuomari Soivion ja tohtori Hartmanin jutuissa. Yleinen mielipide oli, että näissä annettu vapauttava tai lievä tuomio ei ollut oikeudenmukainen, ja syy vieritettiin puolustusasianajajan niskoille. Esitettiin myös kysymys, onko moraalisesti oikein puolustaa syyllistä. Kalle oli vahvasti sitä mieltä, että jokainen on oikeutettu saamaan laintuntijan apua, jotta hänet tuomittaisiin asetetusta syytteestä lain mukaan.

Erinomaisena esimerkkinä Kallen esitystaidosta on eräs syytettyjen puolustuspuhe, josta kaksoiskappale on hänen jäämistönsä asiakirjoissa. Helmikuussa 1918 käsiteltiin Tampereen vallankumousoikeudessa neljän Suinulan verilöylyssä vangitun suojeluskuntalaisen asiaa. Kalle esiintyi heidän puolustusasianajajanaan ja esitti pitkän ja uskaliaan puolustuspuheen, jota kuvaa hyvin lainaus sen lennokkaista loppukohdista:

”Kohtalon ratas voi kääntyä sillä tavoin, että Te tulette näistä toiminnoistanne ja tästä toiminnastanne vastaamaan niiden kansanryhmien edessä, jotka eivät ole Teille näitä tehtäviä antaneet. Silloin Te ette ainoastaan tule tuntemaan sisäistä tyydytystä siitä että olette oikeamielisiä tuomareita vaan myöskin huomaamaan miten viisasta oman turvallisuutenne ja vastaisen menestyksenne kannalta on ollut, ettette liian törkeästi ole väärinkäyttäneet sitä valtaa, joka kenties hyvinkin tilapäisesti on ollut Teidän hoidettavananne, niin tilapäisesti, että sitä vielä kerran tullaan pitämään vallan väkivaltaisena anastuksena ja tuomarintoimessa erityisesti rikoksena, josta vanha meillä voimassa ollut Ruotsin valtakunnan laki rangaistukseksi määräsi hengen menettämisen.”

(Palolampi: Tampere taistelee 1889–1944 s. 109: ”’Oikeus’ tuli silminnähtävästi hermostuneeksi niin kovan puheen johdosta.”)

Hannu Peltonen kuoli v. 1917. Kalle jatkoi toimiston hoitamista jonkin aikaa yksin, mutta sai v. 1917 kumppanikseen Viljo Sainion. Tämä siirtyi kuitenkin pian virkamiesuralle, väitteli tohtoriksi, tuli korkeimman oikeuden oikeusneuvokseksi ja lopulta Käkisalmen tuomiokunnan tuomariksi. Kallekaan ei enää vuoden 1919 jälkeen ollut vakinaisessa toimistotyössä, ja toimisto siirtyi toisten omistukseen.

Hannu Peltosen kuoltua Kalle peri tämän paikan Tampereen kaupungin valtuuston jäsenenä v. 1917. Kalle oli aktiivinen valtuuston jäsen ja käytti puheenvuoroja etenkin kaupungin taloutta koskevissa asioissa. Kunnallispolitiikkaan hän osallistui

myöhemminkin toimien Pohjois-Pirkkalan kunnanvaltuutettuna vuosina 1929–1931.

LIIKETOIMINTAA TAMPEREELLA

Asianajo oli Kallen varsinainen ammatti, joka tuotti hänelle iloa ja tyydytystä, mutta lukuisten nuorempien sisarusten elatus- ja koulutusmenot olivat pakottaneet hänet ryhtymään liiketoimiin. Liikemiehenäkin Kalle onnistui hyvin. Hän aavisti taloudellisen kehityksen kulun ennakolta ja uskaltautui kauppoihin, jotka jonkin ajan kuluttua osoittautuivat kannattaviksi. Jo Hannu Peltosen kanssa hän suoritti onnistuneita liiketoimia, mutta parhaimmaksi osoittautui Raholan kartanon osto. Raholan kartano oli Pirkkalassa syntyneelle ja lapsuutensa viettäneelle Kallelle tuttu maineeltaan hyvänä maatilana. Raholan omistaja oli kyllästynyt tämän sukutilansa hoitoon ja tarjosi sitä kohtuuhintaan. Kalle ennakoi Tampereen voimakkaan kehityksen ja Tampereen ympäristön maan hinnan odotettavan jyrkän nousun. Hän suostui tarjoukseen ja osti tilan v. 1916.

Kalle oli samoihin aikoihin myös Tampereen suurimman sanomalehden ”Aamulehden” johtokunnassa ja joutui tässä ominaisuudessa ostamaan lehden ja sen kirjapainon osakkeita, joiden arvo nousi suuresti. Vähitellen Kallen liiketoimet laajenivat Tampereen ulkopuolelle.

Paitsi ”Aamulehden” ja Tampereen puhelin yhdistyksen hallituksessa, joihin Kalle joutui jo Tampereelle siirtymisensä alkua-

koina, oli hän myöhemmin usean liike- ja teollisuuslaitoksen johtokunnassa tai hallituksessa. Auran Nahkatehtaan johtokunnan puheenjohtajana hän toimi pitkään, samoin Maanraivaus Oy:n johtokunnan jäsenenä.

Etevän liikemiehen maineesta oli Kallelle myöskin haittaa ja huolia. Hänet houkuteltiin usein liikekumppaniksi ja varsinkin takaajaksi epäedullisiin liiketoimiin. Vaikutti siltä, että Kallen ystävät olisivat Kallen menestyksen kannustamina ryhtyneet liiketoimiin, joihin he eivät olleet riittävästi perehtyneet. He saivat helposti Kallen takaajaksi tai liikekumppaniksi liiketoimiinsa, jotka usein tuottivat tappiota ja myös Kallelle rahallisia menetyksiä.

MUUTTO RAHOLAAN

Raholan kartano oli pinta-alaltaan noin 300 hehtaaria, josta 100 hehtaaria oli peltoa ja loput metsää. Tila sijaitsi Tampere–Nokia-maantien varrella 6,5 kilometriä Tampereen keskustasta. Asuinrakennukset olivat ympyränmuotoisen puistopihan ympärillä, ja puutarha sekä koivikko erottivat ne laajoista pelloista, jotka ulottuivat Pyhäjärven rantaan. Karjatilat olivat tilavan ulkopihan takana. Pyhäjärvi oli kaunis sisämaan järvi. Valkoiset, pienet höyrylaivat puikkelehtivat sen lahdissa ja satamissa. Raholan laiturin oli vilkkaasti kyläkunnan käyttämä ja se toimi sekä laivalaiturina että kyläläisten kohtaamispaikkana.

Kallen veli Pekka oli hoitanut ja isännöinyt Raholaa sen ostamisesta alkaen.

Kun Pyhäjärven eteläpuolelta tuli myyntiin Valkilan tila, se hankittiin Kallen avustuksella Pekalle. Pekka muutti sinne isännäksi v. 1919. Kalle muutti Raholaan. Raholan juhlallinen päärakennus peruskorjattiin. Se varustettiin kylpyhuoneella ja muilla mukavuuksilla. Huonetiloja muutettiin käytännöllisemmiksi ja laajoihin kellaritiloihin rakennettiin leipomo ja säilytystiloja. Keittiö uusittiin nykyaikaiseksi.

Raholan tilavasta päärakennuksesta tuli Kallen uusi koti. Se kalustettiin osittain aivan uudelleen, osittain Kallen entisen kaupunkikodin kalustoilla. Kirjastoon ilmestyi uutuuksena saksankielinen, yli 20 suurta osaa käsittävä teos kansainvälisestä kauppaoikeudesta. Huhuttiin Kallen aikovan kirjoittaa väitöskirjan. Ehkä hän aikoi väitöskirjan avulla päästä ihannoimalleen virkamiesuralle, jota hän ylioppilasajoista alkaen oli havitellut. Samaan aikaan liikkui kuitenkin huhuja, että vannoutuneena poikamiehenä pidetty Kalle oli ihastunut Helsingissä nuoreen vaaleaan naiseen.

OLGA VILHELMIINA VILKMAN

Väitöskirjasta ei kuulunut mitään, mutta joulun aikaan v. 1921 ilmestyi Kallen vieraaksi Raholaan viehättävä nuori nainen. Raholassa asui siihen aikaan Kallen lisäksi äiti, taloutta hoitava sisar ja koulua käyvä nuorin veli. Jokin tärkeä asia oli pakottanut Kallen lähtemään matkalle ja vieraan ottivat vastaan nämä sukulaiset sekä Tampereella asuva sisar, joka oli tavallisella

sunnuntaivierailullaan Raholassa. Äiti otti ilolla vastaan tulevan miniänsä. Sisaret, jotka olivat vieraan kanssa samanikäisiä, ystävystyivät tulokkaan kanssa nopeasti. Nuorin veli omaksui tulokkaan heti uudeksi sisarekseen.

Olga Vilhelmiina Vilkman oli syntynyt 28. helmikuuta 1900. Hänen kotinsa oli Valkomissa, joka on Loviisan satamapaikka ja sijaitsee Pernajassa, viiden kilometrin päässä Loviisasta. Hänen isänsä oli työnjohtaja ja perhe oli hyvin vakavarainen. Olgan lisäksi perheeseen kuului sisarpuoli, joka oli Olga vanhempi. Valkomissa Olga kävi kansakoulun ja sen päätettyään lähti ansiotyöhön ensin lastenhoitajaksi ja sittemmin tarjoilijaksi. Kalleen tutustuessaan hän oli viinikassana helsinkiläisessä ravintolassa, joka oli muuttunut ylioppilasruokalasta entisten ylioppilaiden suosimaksi kohtaamispaikaksi. Siellä Kalle tutustui tähän vaaleaan, juuri 20 vuotta täyttäneeseen naiseen, joka Gretchen-tyyppisen ulkonäkönsä vuoksi oli saanut kutsumanimen Greta. Sillä nimellä hänet myöhemmin tunnettiin Kallen ystävien ja sukulaisten keskuudessa.

Gretan vierailut Raholassa jatkuivat. Hän oli jättänyt toimensa, asui Helsingissä ja kävi iltakoulua. Hän suoritti keskikoulun ja jatkoi opiskeluaan kirjeopiston avulla. Vierailut eivät kuitenkaan olleet enää niin välittömiä kuin ensimmäisillä kerroilla. Varsinkin Kallen naispuoliset sukulaiset arvostelivat Kallen valintaa ja vastaavasti myös Gretasta tuli viileä ja kaavamainen

käytökseltään. Vähitellen Gretan vierailut harvenivat. Niiden väliaika venyi kuukausiksi. Sitten Gretan vierailut loppuivat pariksi vuodeksi kokonaan.

PANKINJOHTAJANA

Kalle oli tullut Raholassa levottomaksi. Hän oli selvästi kyllästynyt toimitto-muuteen, vaikka hän kyllä suoritti Raholastakin kärejämatoja. Vanhat asiakkaat turvautuivat häneen edelleen ja Kalle hoiti heidän usein huomattaviakin oikeusjuttujaan, mutta kun hänelle tarjottiin Etelä-Suomen Pankin Tampereen konttorin johtajan tointa, hän otti sen vastaan 1924. Pankinjohtajan tehtävät viehättivät Kallea. Pankkia käyttivät lähipitäjien talonpojat ja Kalle oli mielellään tekemisissä heidän kanssaan. Hän eli taas niiden joukossa, joiden kanssa oli viettänyt lapsuutensa. Useat heistä muistivat nykyisen pankinjohtajansa pienenä kansakoululaisena. Pankinjohtajan toimi piristi Kallea huomattavasti ja vapautti hänet siitä eristäytyneisyydestä, johon hän oli vajonnut. Etelä-Suomen Pankki joutui kuitenkin vaikeuksiin ja lopetti toimintansa jo 1927.

AVIOLIITTO JA YHTEISELÄMÄÄ RAHOLASSA

Kalle oli ostanut auton ja hankkinut ajokortin. Pankinjohtajan tointa hän oli jo hoitanut Raholasta kulkien matkat omalla autollaan. Kalle teki myös automatkoja ke-

säisin ympäri Suomea. Matkatoverina oli tavallisesti entisiä koulutovereita ja muita ystäviä sekä nuorimpia veljiä, jotka toimivat vara-autonkuljettajina. Kerran matka ulottui Viipuriin. Siellä ehkä sattumalta vilahti esiin Greta. Tämän jälkeen Gretan vierailut Raholassa taas alkoivat.

Loppiaisenä 1927 Greta ja Kalle vihittiin ja he jäivät kahdestaan asumaan Raholaan. Greta, joka oli entinen asutuskeskuksen tyttö ja kaupunkilaisnainen, aloitti maalaiselämän reippaasti. Hän tutustui hevosten ja lehmien hoitoon. Hän kulki Kallen kanssa työmailla pelloilla ja metsissäkin. Raholan palveluskuntaan kuului etumies sekä 6–7 muonamiestä, 3–4 navettapalvelijaa ja 2–3 sisäpalvelijaa. He olivat talon vanhoja palvelijoita ja ottivat nuoren emännän mielihyvin vastaan. Heitä miellytti erityisesti Gretan nuorekas raikkaus ja luonnollisuus. Nämä harvasanaiset ja vakavat mutta hyvänhahmoiset hämäläiset koettivat kaikin tavoin auttaa ja helpottaa kaupunkilaiselämään tottuneen nuorikon pääsyä maalaiselämän alkuun. Greta taas löysi palveluskunnasta mielenkiintoisia ja erikoisia ihmisiä, joiden elämän seuraaminen kiinnosti häntä.

Ikänsä hyvin Greta sopeutui maalaistalon elämän rauhalliseen yksitoikkisuuteen. Hän piti päärakennuksen avaruudesta ja tyylikkäästä sisustuksesta. Hän nautti kartanon hiljaisesta viihtyisyydestä ja osasi käyttää sen ympäristöä liikunnallisiin harrastuksiin. Raholan harjuilla, jotka olivat Pyynikin ulokkeita, oli mainioita kävelyteitä ja iltaiset kävelyretket Kallen kanssa kuu-

luivatkin säännölliseen päiväjärjestykseen. Talvisin taas Pyhäjärven rantatörmät sopivat hyvin vaihtelevaksi hiihtomaastoksi ja etäisillä harjuilla oli latuja vaativallekin murtomaahiihtäjälle. Greta ei ollut nuoruudessaan paljon hiihtänyt, mutta oppi hiihtotaidon ja nautti suuresti hiihdon suomasta liikunnasta.

Tampere oli lähellä ja helposti saavutettavissa. Linja-autoliikenne oli silloin jo alkanut. Se kulki vilkkaana Tampereelta Nokialle ja takaisin Raholan sivuitse. Raholan kylän asukkaat olivat hyvien yhteyksien takia tottuneet tekemään ostoksensa Tampereelta. Gretakin oli tavallinen asiakas Tampereen kaupoissa. Suurin osa Tampereen pienistä ja keskisuurista liikkeistä oli silloin vielä yksityisten omistajien hallussa, jotka palvelivat asiakkaita kaupoissa. Hyvinpukeutuva ja huoliteltu rouva herätti tietysti huomiota ja isännät itse mielellään palvelivat häntä. Näin Greta sai heistä kunnioittavia ystäviä, ja kauppatyöistä tuli piristäviä ystävien jälleentapaamisia.

Raholassa oli tapana viettää illalliskutsuja juhlapäivisin. Kallen poikamiesaikoina niihin saapui joukolla Tampereen lakimiehiä, erikoisesti poikamiehiä ja ne olivatkin pääasiassa miesten juhlia. Juhlat alkoivat saunalla ja illallisten jälkeen jatkui seurustelu alkoholin kera. Juhlat muodostuivat usein varsin meluisiksi. Gretan aikana juhlit muuttuivat perhejuhliksi ja Kallen entisiä luokkatovereita saapui niihin kaukaakin perheineen. Taloon järjestettiin yöpymismah-

dollisuus ja näin nämä kutsut muodostuivat monipäiväisiksi.

Auliisti Greta ja Kalle ottivat veljiään loma-ajoksi vierailemaan Raholaan. Nuorimmat veljet opiskelivat Helsingissä ja tulivat mielellään Raholaan, joka oli ollut kouluaikana heidän kotinsa. Sisaretkin pistäytyivät kesäaikana usein Raholaan ja äiti oli melkein säännöllinen sunnuntaivieras.

Kallen ollessa matkoilla Greta kuitenkin joutui usein olemaan yksin palvelijoiden kanssa Raholan suuressa päärakennuksessa. Taideharrastus muodostui silloin hänelle avuksi ikävän torjuntaan. Greta oli kiinnostunut erityisesti näyttämötaiteesta. Tampereen Teatteri oli jo siihen aikaan saavuttanut mainetta ja se katsottiin Suomen eturivin teattereihin kuuluvaksi. Kaarion pariskunta, Simo ja Helvi, oli siellä taiteellisenä tukipylväänä. Myös sellaiset kyvykkäät näyttelijät kuten Teuvo Puro, Vilho Ilmari, Paavo Jännes ja Sven Hildén olivat rakentaneet hyvää näyttelijäperinnettä Tampereen teatteriin. Gretalla oli Tampereella lapsuudenystäviä, entisiä työtovereita ja tuttuja lakimiesten rouvia, joista hän sai seuraa teatterin suuriin ensi-iltoihin. Myöskin elokuvat kiinnostivat Gretaa. Hänen mielinäyttelijöitään olivat Emil Jannings, Erich von Stroheim, Marlene Dietrich, Louis Jouvet ja Jean Gabin. Elokuvaharrastus ei ollut Gretalle pelkkä ajanviete, vaan tapa rakentaa sisäistä minäänsä taiteen avulla.

Kirjallisuuttakin Greta harrasti, erityisesti runoutta. L. Onervan kootut runot olivat

hänelle kirjallinen aarre, jota hän usein tutki. Häntä kiinnosti myös Leinon ja Koskeniemen runous. Lisäksi ranskalaiset herttaiset novellistit, kuten esim. Alphonse Daudet, miellyttivät häntä.

RAHOLASTA LUOPUMINEN JA MUUTTO HELSINKIIN

Parin vuoden kuluttua vihkiäisistä Kalle erään kerran ilmaisi, ettei hän ehkä koskaan saakaan lasta. Kallen suuri unelma perheestä oli särkynyt. Sisaruspäryksen elatus- ja koulutusvelvollisuus, jonka hän vapaaehtoisesti oli ottanut tehtäväkseen, oli särkenyt unelman virkamiesurasta ja lapsien saamisen mahdollittomuus varjosti nyt perheonnea. Perheonnen edellytyksenään Kallen mielestä olivat lapset.

Tämän unelman murennuttua elämä Raholassa muuttui. Kalle tuli sulkeutuneeksi ja vaipui usein syviin mietteisiinsä unohtaen kokonaan ulkomaailman. Työhön liittyvät kysymykset saivat entistä enemmän sijaa hänen elämässään. Puolisoiden kesken oli riitoja, jotka pääsivät ulkopuolistenkin tietoisuuteen. Avioliiton ensimmäinen onnellinen kausi oli päättynyt.

Kun Kalle oli usein matkoilla, Greta joutui puuttumaan maatilan hoitoon, johon hänellä ei ollut ammattitaitoa. Hän sekaantui asioihin, jotka eivät hänelle kuuluneet ja ristiriitoja syntyi myös emännän ja palveluskunnan välille. Vähitellen Greta alkoi eristäytyä yhä enemmän.

Samaan aikaan 1920-luvulla Rahola oli suuresti muuttunut. Se ei enää ollut se rauhallinen maalaiskartano, joka se oli ollut Gretan ensimmäisen vierailun aikaan. Autot olivat vallanneet kulkuväylät ja lukuisat linja-autot huristivat Raholan ohittavalla maantiellä. Liikenteen humina kantautui myös Raholaan, ei ehkä häiritsevänä, mutta jotenkin epämiellyttävänä. Linja-autoliikenne oli hävittänyt Pyhäjärven laivaliikenteen. Raholan rantaan laiva ei ollut vuosiin poikennut. Pikakulkuiset moottoriveneet viilsivät nyt luotisuoria vanojaan Pyhäjärven pintaan ja häiritsivät rantojen iltarauhaa. Kalat vähenivät ja alettiin puhua Pyhäjärven saastumisesta.

Raholan harjua alettiin noihin aikoihin asuttaa. Omakotitaloja nousi sinne tiheästi ja kävelytiet katkesivat palstojen aitoihin. Raholan maita salaojitettiin, mikä ennusti konevoiman tuloa hevos- ja ihmisvoiman tilalle. Entiset Raholan pitkäaikaiset työmiehet, jotka olivat tunteneet kuuluvansa samaan perheeseen isäntäväen kanssa, olivat tulleet vanhoiksi, useat muuttaneet viettämään vanhuudenpäiviään kotiseudulle, siirtyneet eläkkeelle, kuolleetkin. Uudet työmiehet olivat ajanmukaisia palkkatyöläisiä. He eivät tunteneet Raholaa kodikseen, vaan tekivät siellä vain työnsä. Entisillä asukkailla ei tuntunut enää olevan mahdollisuuksia onnelliseen elämään Raholassa. Kun Kalle sitten ilmoitti Gretalle saaneensa viran Helsingissä ja että he jättävät Raholan, oli se ilosanoma Gretalle.

VIRKAMIEHENÄ JA TUOMARINA HELSINGISSÄ

Kalle oli saanut lainvalmistelukunnan nuoremman jäsenen viran ja nopeasti hän järjesti muuton Helsinkiin. Hän osti tilavan huoneiston arvokkaalta paikalta osoitteesta Annankatu 16 Vanhan kirkon puiston reunasta. Se tuli asumiskuntoon vuoden 1931 lopulla, ja Greta muutti mielellään Raholasta sinne. Rahola jätettiin tilanhoitajan huolehdittavaksi.

Lainvalmistelukunta oli ollut Kallen toiveiden salainen päämäärä. Hän piti siellä tehtävää työtä arvokkaimpana, mitä juristille voi olla tarjolla. Innostuksella ja tarmolla hän ryhtyi toimeensa. Kalle oli ollut koulussa hyvä aineiden kirjoittaja ja harjaantuminen äidinkielen käyttöön oli hänelle nyt suureksi avuksi. Sitä, kuinka perusteellisesti hän antautui tehtäväänsä, osoittaa, että hänellä ei ollut apunaan ainoastaan lakia käsittelevää kirjallisuutta, vaan myöskin E. N. Setälän kielioppi ja useita ajan tasalla olevia suomen kielen käyttöä käsitteleviä teoksia. Ja uutteruus näyttikin tuottavan tulosta. Virkakauden alkuaikoina nimittäin Kalle kertoi olleensa valtioneuvoston esittelyssä, missä presidentti P. E. Svinhufvud oli tarkastettuaan Kallen kirjoittamaa lakitekstiä lausunut: ”Kyllä te vaan kirjoittaa osaatte. Merkillistä että maaseudulta vedetään tuntematon asianajaja Lainvalmistelukuntaan ja hän kykenee näin pätevästi hoitamaan vaativaa virkaa.”

Kallen nimittäminen lainvalmistelukunnan jäseneksi olikin huomionarvoista. Hän oli tosin suorittanut molempien oikeuksien kandidaatin tutkinnon, mutta kun hän ei ollut laatinut kirjoitusta lainopillisiin julkaisuihin eikä toiminut huomattavammin julkisissa tehtävissä, saattoi nimityksen edellytyksenä olla vain yleinen, hänestä lähinnä asianajajana saatu kuva erityisen kykenevästä ja kokeneesta lakimiehestä.

Lainvalmistelukunnan jäseneksi määrättyinä Kalle oli vuodesta 1931 lähtien nuorempana ja 1.5.1936 alkaen vanhempana jäsenenä, kunnes hänet 22.10.1937 nimitettiin oikeusministeriön esittelijäneuvokseksi ja kansliapäälliköksi. Tätä virkaa hän oli hoitanut jo 15.10.1936 alkaen ja joutui hoitamaan molempien sotien ajan aina huhtikuun loppuun 1945 poikkeussäännösten nojalla, vaikka hänet oli jo 29.1.1945 nimitetty oikeusneuvokseksi.

Kallen lainopilliset tiedot, käytännössä saatu kokemus sekä luontainen nopea harkintakyky pääsivät oikeusministeriön kansliapäällikön vaativissa tehtävissä ja sotien aikana täysin oikeuksiinsa. Viran merkitystä punnittaessa on otettava huomioon, että sen velvollisuuksiin tällöin kuului lainvalmistelukunnan toiminnan ylin asiallinenkin valvonta ja järjestely. Viran tehtävien hoitaminen vielä oikeusneuvokseksi nimityksen jälkeen on osoitus Laitisen työn arvostuksesta. Esimerkkinä Kallen määrätietoisesta ja itsenäisestä asennoitumisesta voidaan erikoisuutena mainita, että hän oli ilmeisesti joutunut vakavaan ristiriitaan esimiehensä

kanssa jättäessään 17.11.1944 tasavallan presidentille eronpyyntönsä, mutta seuraavana päivänä peruuttanut sen merkiten erohakemuksensa: ”Ottanut asiakirjat takaisin 18.11.1944 ministerinvaihdon jälkeen. K. O. L:nen.”

Myös Kallen nimitys oikeusneuvokseksi oli ilmeisesti poikkeus siihen asti vallinneesta käytännöstä, jonka mukaan tähän virkaan nimityksen edellytyksenä oli pitkäaikainen tuomarina toimiminen. Asianajajana ja viimeksi oikeushallinnossa saadulle kokemukselle annettiin kuitenkin ilmeisesti tässä tapauksessa poikkeuksellisen suuri arvo. Tosin nimitys tapahtui tiukan äänestyksen jälkeen KKO:ssa, sillä 16:sta äänestykseen osallistuneesta oikeusneuvoksesta 8 antoi äänensä Kallelle, 6 eräälle hovioikeudenneuvokselle ja 2 hajaääntä muille tuomarinvirassa olleille.

Kallen 20.6.1954 päättyneelle toiminnalle KKO:ssa oli hänen virkatoveriansa arvostelun mukaan hänen terveytensä päivinä ominaista terävä ja nopea asiallinen harkinta ja käytännön kokemuksiin pohjautuva todellisuudentaju sekä perehtyneisyys tieteessäkin esitettyihin mielipiteisiin.

ELÄMÄNVAIHEITA HELSINGISSÄ

Greta piristyi huomattavasti Helsinkiin muuton jälkeen. Hän aloitti uudelleen liikunnan; meni liikuntakursseille ja kävi ahkerasti voimistelutunneilla. Gretalla oli myös käytettävissään Helsingin muotiliikkeet, ja

pian hän oli taas kiinni ajan hengessä ja tyyliässä. Harrastustovereistaan ja Kallen virkaveljien sekä ystävien rouvista hän sai uusia ystäviä. Uskollisin ja vaikuttavin ystäväistä oli eräs naismaisteri, joka antoi Gretalle kielitunteja. Hän tunnisti Gretassa helposti harhaan joutuvan ja tukea tarvitsevan kanssasisarensa. He tekivät yhdessä ulkomaanmatkoja, ja maisteri oli tavallinen vieras Annankadun kodissa.

Helsingissä Greta ja Kalle elivät taas elämänsä yhtä onnellista vaihetta. Greta hoiti puuhakkaana emäntänä vieraanvaraista kaupunkikotiaan. Rahola oli myyty ja sen tilalle oli ostettu Kirkkonummelta Vesterkulla-Kauhalan kartano. Se oli kahdesta tilasta yhdistetty suurehko uusmaalainen viljelystila. Vesterkullan päärakennus oli tyylikäs Engel-tyyppinen maalaistalo, joka sijaitsi kauniilla koivikkomäellä lähellä Helsingin–Turku-maantietä noin 30 kilometriä Helsingistä länteen. Kartanoa ympäröi lehtevä puisto ja alhaalla mäen alla kiemurteli pieni, rehevien tervaleppien reunustama joki. Päärakennuksen avarat tilat kalustettiin kauniiksi maalaiskodiksi. Joenrantaan rakennettiin tilava ja tyylikäs hirsisauna. Vesterkulla tuli Gretalle ja Kallelle hyvin rakkaaksi. Etenkin kesäaikaan siellä vietettiin vapaa-aikaa aina kun voitiin.

Elämänmenoon loi varjon se, että 1930-luvun puolivälissä Kallen todettiin sairastavan sokeritautia. Koska tauti oli hyvälaatuinen eikä antanut hälyttäviä oireita, Kalle ei mielestään tarvinnut säännöllistä hoitoa. Kului yli kymmenen vuotta miltei

oireetonta aikaa, ennen kuin sokeritaudin aiheuttama verisuonten kalkkeutuminen alkoi ilmaista oireitaan. Etenevä sairaus mursi vähitellen hänen terveytensä ja Kaarle Oskari Laitinen kuoli 8.8.1955.

Kallen poismeno näytti pinnallisesti katsoen olevan helpotus Gretalle, joka oli viimeiset ajat huolehtinut sairaasta puolisostaan, mutta todellisuudessa se oli suuri menetys, kuten aina pitkäaikaisen avioliiton katkeaminen. Olga Laitinen eli vielä yli kaksikymmentä vuotta puolisonsa kuoleman jälkeen. Hänet siunattiin 2. helmikuuta 1976 Helsingin vanhan hautausmaan kappelissa läheisimpien sukulaisten sekä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen ja säätien edustajien läsnäollessa.

Lopuksi on syytä todeta, miten suuren arvon Olga Laitinen antoi heidän jälkisäädöksensä toteuttamiselle. Vaikka testamentti takasi hänelle oikeuden joko omistusoikeuteen tai hallintaoikeuteen ja vaikka hän nimenomaan halusi saada omistusoikeuden, jonka hän saikin suureen osaan pesän omaisuudesta, ei hän kuitenkaan käyttänyt tätä oikeutta hyväkseen käytännössä. Omistusoikeus sellaisenaan näytti riittävän hänelle. Niinpä hän miehensä kuoleman jälkeen hoiti tämän jäämistöä sellaisenaan. Vertailu kodin irtaimistosta aikoinaan tehtyjen luetteloiden ja Kaarle Oskari Laitisen kuoleman jälkeen pidetyn perunkirjoituksen sekä pesässä olevan irtaimiston välillä osoittikin, että kaikki oli pienimpiä yksityiskohtia myöten edelleen tallella.

Viimeisinä elinvuosinaan Olga Laitinen karttoi julkisuutta eikä halunnut, että hänen osuuttaan ja henkilöisyyttään tuotaisiin erityisesti esille säätiön toiminnassa, toivoen säätiön omaisuuden jäävän pääosiltaan koskemattomaksi hänen kuolemaansa asti. Olga Laitinen on luettava niiden epäitsekäiden lahjoittajien joukkoon, jotka jo eläessään ovat tehneet kaikkensa aikoinaan hyväksymänsä jälkisäädöksen tarkoituksen toteuttamiseksi.

Suomalainen Lakimiesyhdistys sekä Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö säilyttävät nämä lahjoittajat, Olga ja Kaarle Oskar Laitisen kiitollisina muistissaan.

OLGA JA KAARLE OSKARI LAITISEN SÄÄTIÖN PERUSTAMINEN JA TOIMINTA

Kotipaikka Helsinki
Perustamislupa annettu ja säännöt
vahvistettu 31.3.1960
Rekisteröintipäivä 29.6.1961
Tarkoitus 29.6.1961:

*Säätiön tarkoituksena on oikeusneuvos
Kaarle Oskar Laitisen ja hänen
vaimonsa Olga Laitisen testamentin
mukaisesti tukea suomalaisen
oikeustieteellisen sivistyksen kehittämistä
ja syventämistä.*

SÄÄTIÖN ALKUVAIHEET

Säätiön varallisuus perustuu edelleenkin Laitisen Tampereen aikaisiin liiketoimiin. Näistä merkittävimmät liittyivät Auran Nahkatehdas O.Y:n, Tampereen Puhelin-yhdistyksen ja erityisesti Tampereen Kirjapaino Oy:n (Aamulehti) toimintaan. Lisäksi Raholan maiden myyminen muodostui varsin laajamittaiseksi, kun tilalle kaavoitettiin yli sata asuntotonttia, joista suuri osa myytiin erillisillä kaupoilla. Lisäksi Laitinen teki elämänsä aikana useita yksittäisiä sijoituksia eri asunto-osakkeisiin ja kiinteistöihin.

Olga ja Kaarle Oskar Laitinen tekivät 29.1.1946 kaksi testamenttia (testamentit uudistettiin v. 1951), joista toinen sisälsi määräykset rahaston tai säätiön perustamisesta:

”Meidän molempien kuoleman jälkeen jäljelle jäävän omaisuutemme saa täysin omistusoikeuksin Suomalainen Lakimiesyhdistys hoidettavakseen erityisenä rahastona, joka tulot sitä varten valittavan hoitokunnan harkinnan ja päätöksen mukaisesti jaetaan suomalaisen lainopillisen sivistyksen kehittämistä ja syventämistä varten, avustamalla suomenkielisen ja tarvittaessa muunkielisen lainopillisen kirjallisuuden julkaisemisesta, tukemalla lahjakkaiden lakimiesten opiskelua ja muilla yhdistyksen tarkoitusperiä edistävillä toimenpiteillä. – – Mikäli Suomalainen Lakimiesyhdistys niin haluaa, voidaan puheena oleva rahasto muodostaa myös erilliseksi säätiöksi, ja olkoon silloin säätiön tarkoitusperistä ja sen hallituksen valitsemisesta voimassa, mitä edellä on sanottu rahastosta ja sen hoitokunnasta.”

Kaarle Oskar Laitisen kuoleman jälkeen v. 1955 valittiin aluksi lahjoitusta koskevista asioista huolehtimaan hoitokunta, johon testamentissa olevien jäsenten valintaa koskevien määräysten mukaan valittiin professori Arne Rekola ja oikeuskansleri Olavi Honka, professori Veli Merikoski, oikeusneuvos Otto Johannes Laurila sekä hallintoneuvos Johannes Haltia.

Testamentin toimeenpanoa koskevien järjestelyjen päätyttyä ja osan testamentilla määrätystä omaisuudesta siirryttyä Lakimiesyhdistykselle 1959 ryhdyttiin toimenpiteisiin säätiön perustamiseksi.

Säätiön perustamisajatus oli alun perin tullut Olga Laitiselta, joka oli asiamiehensä Akseli Pellisen mukaan useaan otteeseen

toivonut säätiön perustamista. Olga Laitisen mukaan säätiön ensisijaisena tarkoituksena tulisi olla lahjakkaiden lakimiesten opiskelun tukeminen. Lisäksi hän esitti toivomuksenaan, että hänellä olisi elinaiканаan oikeus valita säätiön hallitukseen yksi jäsen.

Vuonna 1959 joulukuussa allekirjoitetulla säädekirjalla Suomalainen Lakimiesyhdistys perusti Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö-nimisen säätiön, luovutti sille kantarahastoon alkupääomaksi 14 000 000 markkaa ja hoitokunnan hallussa olleet muut varat sekä hyväksyi säätiön säännöt, jotka vahvistettiin oikeusministeriön 31.3.1960 antamalla päätöksellä.

Säätiö piti ensimmäisen kokouksensa perustamisvaiheiden jälkeen 19.4.1961. Säätiön alkuvaiheet olivat omaisuuden hoidon ja kartuttamisen aikaa. Omaisuuden käyttöä rajoittavien seikkojen vuoksi säätiön mahdollisuudet toteuttaa tarkoitustaan olivat aluksi rajoitetut. Poikkeuksellisesti vuonna 1971 jaettiin Lakimiesyhdistykselle 10 000 markkaa lainopillista kirjallisuutta koskevan bibliografian laatimista varten. Säätiön ensimmäisenä asiamiehenä toimi hallitusneuvos Kai Korte vuoteen 1965 asti ja hänen jälkeensä vuoteen 1987 asti pankinjohtaja Seppo Terho.

SÄÄTIÖN TOIMINTA

Varsinainen sääntöjen mukainen toiminta ”lahjakkaiden lakimiesten opiskelun tukeminen sekä oikeustieteellisen sivistyksen ke-

hittäminen” alkoi Olga Laitisen kuoleman jälkeen, jolloin Olga Laitisen hallussa ollut omaisuus siirtyi säätiölle.

Vuodesta 1977 alkaen säätiö on jakanut apurahoja vuosittain, lukuun ottamatta vuosia 1980–1981 ja 1993, erilaisiin julkaisuhankkeisiin, tapahtumien järjestelykuluihin sekä yksittäisille opiskelijoille ja tutkijoille.

Apurahoja myönnettiin 1980-luvun loppupuolelle asti lähinnä julkaisutoimintaan tai erilaisille yhdistyksille ja yhteisöille. 1990-luvulta alkaen on jaettu melkein yksinomaan henkilökohtaisia apurahoja mm. jatko-opintoja edistäviin tutkimuksiin tai opiskeluun ulkomailla.

Apurahojen saajien määrä on myös viimeisen 15 vuoden aikana kasvanut, esimerkiksi 2000-luvulla apurahoja on jaettu keskimäärin 15 kappaletta vuodessa kun 1980-luvulla niitä myönnettiin vuosittain vain muutama. Säätiön apurahojen tullessa tunnetuiksi hakemusten määrä nousi tuntuvasti 1990-luvulle tultaessa: kun aiemmin hakemuksia tuli 5–10 kappaletta vuodessa, 1990-luvulla hakemuksia kertyi vuosittain useita kymmeniä. Myös kasvanut kiinnostus ulkomailla opiskeluun lisäsi hakijoiden määrää tuntuvasti. Vuonna 2002 hakemuksia tuli yli viisikymmentä.

Nykyään apurahat on jaoteltu tutkimus-, julkaisu- ja opintoapurahoihin. Apurahojen saajat on vuodesta 1999 alkaen julkistettu marraskuussa järjestettävänä Oikeuskulttuurin päivänä.

SÄÄTIÖN JAKAMAN TUEN
MÄÄRÄT 1977–2004

1977	40 000 mk
1978	5 000
1979	50 000
1980	–
1981	–
1982	36 000
1983	12 000
1984	4 000
1985	52 000
1986	12 950
1987	75 000
1988	80 000
1989	79 000
1990	85 000
1991	135 000
1992	145 000
1993	–
1994	120 000
1995	150 000
1996	195 000
1997	155 000
1998	160 000
1999	270 000
2000	309 900
2001	335 000
2002	57 910 €
2003	51 200 €
2004	48 850 €

SÄÄTIÖN HALLINTO 1961–2004

Puheenjohtajat

oikeuskansleri Olavi Honka 1961–1977
kauppaneuvos Pertti Niemistö 1978–1998
professori Esko Hoppu 1999–2001
professori Raimo Lahti 2002–

Varapuheenjohtajat

(toimikausien järjestyksessä)

hallintoneuvos Johannes Haltia
professori Veli Merikoski
hallintoneuvos Seppo Ojala
hallintoneuvos Raimo Pekkanen
professori Toivo Holopainen
professori Mikael Hidén
professori Esko Hoppu
oikeusneuvos Lasse Nikkarinen
hallintoneuvos Timo Silenti 2002–

Muut hallituksen jäsenet

(toimikausien järjestyksessä, nykyisten jäsenten kauden alkuvuosi merkitty)

oikeusneuvos Otto Laurila
professori Aarne Rekola
professori Veli Merikoski
varatuomari Heikki Sahrakorpi
professori Tauno Ellilä
oikeusneuvos Antero Laakso
lainopin kandidaatti Emer Silius
hallintoneuvos Seppo Ojala
professori Reino Erma
professori Simo Zitting
professori Esko Hoppu
oikeusneuvos Thorvald Ekholm
professori Kaarlo Sarkko
hallintoneuvos Lassi Kilpi
oikeusneuvos Martti Miettinen
oikeusneuvos Paavo Salervo
professori Mikael Hidén
oikeusneuvos Lasse Nikkarinen
hallintoneuvos Sakari Sippola

hallintoneuvos Timo Silenti 1996–
professori Olli Mäenpää
erityisasiantuntija Sakari Laukkanen 2000–
professori Mika Hemmo 2002–
oikeusneuvos Anja Tulenheimo-Takki
2002–

Asiamiehet

hallitusneuvos Kai Korte 1961–1965
pankinjohtaja Seppo Terho 1965–1987
pankinjohtaja Heikki Mälkönen 1987–
2002
johtaja Jyri Terämaa 2002–

SÄÄTIÖN SÄÄNNÖT

1 §

Säätiön nimi on ”Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö” ja sen kotipaikka on Helsingin kaupunki.

2 §

Säätiön tarkoituksena on oikeusneuvos Kaarle Oskar Laitisen ja hänen vaimonsa Olga Laitisen testamentin mukaisesti tukea suomalaisen oikeustieteellisen sivistyksen kehittämistä ja syventämistä.

Tarkoitustaan säätiö toteuttaa avustamalla suomenkielisen ja poikkeustapauksessa myös muunkielisen oikeustieteellisen kirjallisuuden julkaisemista, tukemalla lahjakkaiden lakimiesten opiskelua sekä muilla tarkoitustaan edistävillä toimenpiteillä.

3 §

Säätiön kantarahasto on säätiötä perustettaessa neljätoista miljoonaa (14.000.000) markkaa.

Kantarahastoon on lisäksi siirrettävä säätiölle luovutettavat Suomalainen Lakimiesyhdistys ry:lle kuuluvat oikeusneuvos K. O. Laitisen rahastona hoidetut Kirkkonummen kunnan Kauhalan kylässä olevat Laitama-niminen tila RN:o 1⁷¹ ja Laitama II -niminen tila RN:o 2³⁶ sekä sanotun rahaston muut varat. Kantarahastoa kartutetaan edelleen siihen mahdollisesti tehtävillä lahjoituksilla.

Kantarahaston varoiksi tulevia Laitama- ja Laitama II -nimisiä kiinteistöjä rasittava kiinteistöeläke on ensisijaisesti suoritettava kantarahaston tuotosta, mutta ellei tämä siihen jonakin vuotena riittäisi, maksetaan tarvittava määrä vähentämällä kantarahastoa edellisessä kappaleessa tarkoitettulta osalta.

4 §

Kantarahastoon kuuluvasta omaisuudesta kertyvät tulot käytetään säätiön tarkoituksen toteuttamiseen tai liitetään säätiön käyttörahastoon, sikäli kuin niitä ei tarvita 3 §:n 3 momentissa määrätyn suorituksen täyttämiseen.

Säätiön varat on sijoitettava järkevää taloudellista harkintaa käyttäen turvallisesti ja tuloa tuottavasti.

5 §

Säätiön päättämisvaltaa käyttää ja sen asioita hoitaa hallitus, jonka tehtävänä on myös edustaa säätiötä.

Hallitukseen kuuluu viisi jäsentä, joista korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus ja Helsingin yliopiston lainopillinen tiedekunta määräävät kolmeksi vuodeksi kerrallaan kukin yhden sekä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen kokous valitsee samaksi ajaksi kaksi. Oikeusneuvoksetar Olga Laitisella on lisäksi oikeus elinaikanaan määrätä hallitukseen yhtä pitkäksi toimikaudeksi kerrallaan kuudes jäsen.

Hallituksen jäsenten tulee olla Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen jäseniä. Hallituksen jäsenen kuollessa tai erotessa kesken toimikauden on uusi jäsen vastaavalla tavalla määrät-

tävä tai valittava toimikaudesta jäljellä olevaksi ajaksi. Ellei nimeämiseen oikeutettu halua oikeuttaan käyttää, täydentää hallitus itse itseään.

Hallitus valitsee keskuudestaan toimikaudekseen puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

6 §

Hallituksen puheenjohtajalle ja muille jäsenille voidaan maksaa kokoukseen osallistumisesta palkkiota samojen perusteiden mukaan kuin valtion komiteoiden puheenjohtajille ja jäsenille.

7 §

Hallitus kokoontuu vuosikokoukseensa huhtikuussa. Vuosikokouksessa esitetään vuosikertomus, tilit ja tilintarkastajien lausunto sekä vahvistetaan tilinpäätös.

Hallituksen kutsuu kokoukseen puheenjohtaja, jonka on toimitettava kirjallinen kutsu hallituksen jäsenille vähintään viisi päivää ennen kokousta. Hallitus on päätösvaltainen, kun puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi on saapuvilla kolme muuta jäsentä; kuitenkin voi hallitus tehdä päätöksen kolmijäsenisenäkin, jos se on käsiteltävästä asiasta yksimielinen.

Hallituksen kokouksessa ratkaistaan asiat yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Äänten mennessä tasan ratkaisee se mielipide, johon puheenjohtaja on yhtynyt, paitsi vaaleissa arpa.

Hallitus valitsee säätiölle tarpeelliset toimihenkilöt ja määrää heidän tehtävänsä sekä heille tulevan palkan.

8 §

Säätiön nimen kirjoittaa hallituksen puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, kumpikin yhdessä muun hallituksen jäsenen kanssa.

Säätiön tilivuosi on kalenterivuosi ja sen tilinpäätös on laadittava viimeistään maaliskuun kuluessa.

10 §

Säätiön tilit tarkastaa kaksi Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen kokouksen vuosittain etukäteen valitsemaa tilintarkastajaa, joista ainakin toisen ja hänen varamiehensä tulee olla kauppakamarin hyväksymiä tilintarkastajia.

Jäljennös tilinpäätöksestä, tilintarkastajain lausunnosta ja vuosikertomuksesta on vuosittain ennen toukokuun loppua annettava oikeusministeriölle ja Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hallitukselle.

11 §

Jos säätiö lopettaa toimintansa, sen varat on luovutettava Suomalaiselle Lakimiesyhdistykselle käytettäväksi Olga ja Kaarle Oskari Laitisen rahaston / säätiön toimintaa vastaavaan tarkoitukseen.

12 §

Säätiön sääntöjen muuttamiseen tai sen toiminnan lopettamiseen vaaditaan, että tehtyä ehdotusta kannattaa vähintään neljä hallituksen jäsentä sekä että Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hallitus sen hyväksyy.

13 §

Näiden sääntöjen lisäksi noudatetaan, mitä säätiöistä on laissa erikseen säädetty tai vastedes säädetään.

Annettu Helsingissä, oikeusministeriössä 31 päivänä maaliskuuta 1960.

Tänään tapahtuneessa esittelyssä oikeusministeriö on harkinnut oikeaksi antaa luvan "Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiö" -nimisen säätiön perustamiseen sekä vahvistaa sen edellä olevat säännöt.

Säätiö on ilmoitettava oikeusministeriön säätiörekisteriin.

Ministeri Antti Hannikainen

Vt. osastosihteeri Heikki Jaatinen

